

STUDIJE I ČLANCI

ORIGINALNI NAUČNI RAD

DOI: 10.5937/reci2215011P

UDC: 37.091.3::811.111]:82

Artea D. Panajotović*

Alfa BK univerzitet

Fakultet za strane jezike

Tijana V. Parezanović

Alfa BK univerzitet

Fakultet za strane jezike

Maja M. Ćuk

Alfa BK univerzitet

Fakultet za strane jezike

UPOTREBA KNJIŽEVNIH SADRŽAJA U NASTAVI STRANIH JEZIKA

Sažetak: Oslanjajući se na komunikativni pristup, u ovom radu istražujemo vezu između književnosti i metodike nastave s ciljem da ukažemo na mogućnosti primene književnih sadržaja u nastavi stranih jezika. Posle razmatranja mesta književnosti u nastavi stranih jezika i osnovnih argumenata za i protiv njene upotrebe, usredsređujemo se na iskustva s programom

---

* artea.panajotovic@alfa.edu.rs

stručnog usavršavanja „Upotreba književnih sadržaja u nastavi engleskog jezika“ pri Zavodu za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja Republike Srbije, koji je osmišljen na osnovu metodičkih istraživanja i nastavnog iskustva autorki. Na seminaru je nastavnica engleskog jezika u osnovnim i srednjim školama kroz praktične primere predstavljeno u kojim se sve oblastima nastave jezika i na koji način može primeniti književnost, pri čemu je posebna pažnja posvećena kriterijumima za izbor tekstova i pratećim aktivnostima. Praksa je pokazala da nije teško spojiti klasične aktivnosti koje se koriste u komunikativnom pristupu s književnim predlošcima. Na kraju rada se osvrćemo na povratne informacije polaznika seminara i moguće pravce daljeg razvoja ovog projekta.

Ključne reči: primenjena književnost, metodika nastave, nastava engleskog jezika, komunikativni pristup.

UVOD

Kao profesorke književnosti koje se bave obrazovanjem budućih nastavnika jezika, pre nekoliko godina smo počele da istražujemo vezu između književnosti i metodike nastave. Naša je motivacija bila sledeća: S jedne strane, primetile smo opštu tendenciju istiskivanja književnih sadržaja iz kurikuluma stranih jezika na svim nivoima, od osnovnog do visokog obrazovanja. Nasuprot tome, smatramo da je književnost (kao i umetnost uopšte) izuzetno značajna za razvoj opšte kulture i proširenje i obogaćivanje životnih vidika i nazora. Najvažnije od svega, književnost i umetnost su nešto što nam jednostavno pričinjava zadovoljstvo i donosi uživanje, što nam obogaćuje život, što nas duboko emotivno i duhovno angažuje, što nas, ako ništa drugo, opušta i odmara.

Ideja nam je bila da najpre istražimo aktuelne metode i pristupe u nastavi stranih jezika i utvrdimo da li u njima ima mesta za ovakva naša razmišljanja o književnosti, a da zatim – ukoliko procenimo da smisaona veza postoji i da je primenljiva u savremenom kontekstu – osmislimo praktične načine i mogućnosti upotrebe književnih sadržaja u nastavi i te mogućnosti predstavimo nastavnicima jezika.

TEORIJSKE OSNOVE

Među raznovrsnim pristupima nastavi stranih jezika koji su se tokom godina razvili, danas apsolutni primat ima komunikativni pristup, koji je i zvanično prihvaćeni pristup nastavi stranog jezika u Srbiji. Komunikativni pristup naglasak stavlja na razvijanje sposobnosti efektivnog komuniciranja na stranom jeziku, i stoga interakciju uzima i za sredstvo i za cilj podučavanja. U njemu se koriste realne životne situacije i autentični tekstovi na stranom jeziku. Poslednje decenije su u komunikativni pristup unele i sve veće insistiranje na interkulturnoj kompetenciji – sposobnosti uspostavljanja uspešne interakcije s

pripadnicima drugih kultura (Moeller & Nugent, 2014, nav. u: Rabrenović), što podrazumeva razumevanje kulture jezika koji se uči i sposobnost izražavanja stavova, mišljenja i verovanja sopstvene kulture.

Ovo nas je uverilo da se književni sadržaji mogu efektivno inkorporirati u okvire komunikativnog pristupa. Ovladavanje jednim jezikom već dugo ne podrazumeva samo sposobnost elementarnog sporazumevanja, već i ravnopravnog uključivanja u društveno-kulturni život jedne jezičke zajednice. Književnost je vid komunikacije, a efektivno vladanje jezikom podrazumeva, pored svakodnevnog sporazumevanja, i sposobnost učestvovanja u interkulturnom dijalogu i korišćenja kulturnih proizvoda poput umetnosti, filma, pozorišta i književnosti..

Ovaj zaključak dodatno su potvrdila zvanična uputstva Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja za nastavnike stranih jezika:

Obrazovni cilj nastave stranih jezika u značajnoj meri doprinosi opštem obrazovanju dece i povećanju nivoa njihove opšte kulture, proširuje krug opštih znanja, posebno o zemlji i narodu čiji se jezik uči. Učenje stranih jezika doprinosi i podizanju nivoa kulture komuniciranja, razvijanju mišljenja i logičkog rasuđivanja i dr.

Vaspitni cilj nastave stranih jezika ima kompleksan karakter, jer se on, pored pragmatičnog (komunikativnog), realizuje u radu s tekstovima različitog žanra, u razgovoru s učenicima, u različitim nastavnim i vannastavnim aktivnostima itd. Postiže se kroz razvoj svestrane ličnosti učenika, njegovog mišljenja, kroz razvijanje sistema moralnih i estetskih vrednosti, razvijanje širih interesovanja potrebnih za dalje samoobrazovanje i vaspitanje. (Raičević i Vlajković Bojić, 2017: 9)

Posle ovih preliminarnih istraživanja koja su potvrdila naše polazne pretpostavke, istraživanje je dalje išlo u pravcu ispitivanja kako su se i u kojoj meri teoretičari metodike nastave bavili upotrebom književnih sadržaja, i tu dolazimo do zanimljivih rezultata. Komunikativni pristup se razvio sedamdesetih godina XX veka, i u to vreme dolazi i do povećanja interesovanja za književni tekst kao vredno didaktičko sredstvo. Najznačajnije knjige koje tematizuju ovu problematiku napisane su osamdesetih godina i do danas ostaju neprevaziđene. Danas na tekstove o ovoj temi nailazimo sporadično i najčešće u formi kraćih, preglednih, radova. To ukazuje na opadanje interesovanja za povezivanje književnosti i nastave jezika, što u izvesnom smislu iznenađuje, imajući u vidu da je sposobnost razumevanja i reagovanja na autentične tekstove napisane na jeziku koji se uči jedna od osnovnih tehnika komunikativnog pristupa, a književnost značajna za razvoj interkulturene kompetencije. Za neko drugo istraživanje ostaje pitanje zašto je i kako došlo do toga da se definicija autentičnog teksta suzi na svakodnevne tekstove u praktičnoj upotrebi (brošure, leci, vodiči, blogovi, novinski tekstovi) i zašto se na višim nivoima učenja ne radi na

aktivaciji upotrebe jezika u svim njegovim funkcijama, među kojima je i lični razvoj i uživanje u produktima kulture kakvi su film, mediji, pozorište i umetnost.

U svojoj evaluaciji vrednosti književnih sadržaja u metodičkom kontekstu teoretičari se razlikuju, a ovo su glavni argumenti za i protiv njihovog korišćenja:

Argumenti za upotrebu književnosti u nastavi stranog jezika mogu se svrstati u pet kategorija:

1. LINGVISTIČKI ARGUMENT: Književni tekstovi u sebi sadrže obilje raznovrsnih jezičkih struktura, bogatu leksiku i daju primer efektivne, suptilne i sugestivne upotrebe jezika (Sage, 1987, str. 4–5). Njihovom pravilnom upotrebom učenici usavršavaju sve jezičke kompetencije i performanse, od pravilnog izgovora, intonacije i dikcije (Keshavarzi, 2012, str. 555), preko veštine slušanja i čitanja do koherentnog usmenog i pismenog izražavanja (Sage, 1987, str. 6–7).

2. METODIČKI ARGUMENT: Metodički argument se vezuje za motivaciju učenika da se povežu s gradivom i da razmenjuju mišljenja i zapažanja o njemu. Pravilno odabrani književni tekstovi su zanimljivi (i deca i odrasli vole dobre priče) i motivišu razmenu mišljenja i diskusiju jer se mogu tumačiti na mnogo načina (Sage, 1987, str. 66–67; Keshavarzi, 2012, str. 558; Ferradas, 2009, str. 27; Ghosn, 2002, str. 173). Oni tako dovode do istinske komunikacije – s tekstom, drugim učenicima i nastavnikom – što je cilj komunikativnog pristupa (Koutsompou, 2015, str. 75). Uz to, upotreba dobro izabranih književnih dela omogućuje emotivno povezivanje s tekstom, za razliku od većine drugih tekstova koji se koriste u nastavi (Collie & Slater, 1987, str. 2). Zbog svega ovoga, ovi tekstovi daju jedan smislen i pamtljiv kontekst za usvajanje nove leksike i jezičkih struktura u kome će motivisani i zainteresovani učenik bolje ovladati jezikom (Ferradas, 2009, str. 27).

3. KULTURNI ARGUMENT: Sadržaj književnog teksta omogućuje upoznavanje s kulturom jezika koji se uči, ali i prevazilaženje kulturnih barijera (Sage, 1987, str. 5). Učenike upoznaje s obrascima društvene interakcije u zemlji u kojoj se strani jezik govori (Collie & Slater, 1987, str. 2). Tako, književnost omogućuje razvoj kulturne svesti i tolerancije za kulturnu različitost kod učenika, ali i kod nastavnika (Ferradas, 2009, str. 27; McKay, 1982, str. 531). Pored toga, književnost pruža saznanja o kulturi koja je veoma teško dobiti iz drugih izvora – ona daje direktan uvid u kulturu i društvo, a ne puki pregled njihovih odlika (Keshavarzi, 2012, str. 555).

4. LIČNI RAZVOJ: U nastavi jezika često se zapostavlja „koncept učenika kao celovite, svestrane ličnosti“ (Sage, 1987, str. 70; Raičević i Vlajković Bojić, 2017, str. 118). Teoretičari koji zastupaju uključivanje književnosti u nastavu jezika ispravno ukazuju na to da je život više od poručivanja hrane i traženja uputstava na ulici i da obrazovanje ne treba

da bude isključivo utilitarističko. Književnost ima obrazovno-vaspitnu vrednost u najširem smislu (Sage, 1987, str. 7). Književni (i uopšte umetnički) sadržaji razvijaju senzorne, intelektualne, afektivne, socijalne kompetencije, kao i sposobnost moralnog i etičkog prosuđivanja. Književnost opisuje svakodnevne situacije (time ispunjavajući osnovni zahtev komunikativnog pristupa), ali i dubinske psihološke i egzistencijalne elemente koji im leže u osnovi. Govori o problemima i idejama koji duboko interesuju čoveka. Zbog univerzalnosti književnosti i tema koje ona obrađuje, bez obzira na to da li nam je neki tekst kulturološki blizak ili ne, mi osećamo da je ono što čitamo istinito (Sage, 1987, str. 3–4). Na taj način, adekvatno odabrani književni tekstovi u nastavi jezika podstiču kritičke i lične reakcije, razvijaju imaginaciju i kreativnost i tako doprinose obrazovanju učenika kao celovite i svestrane ličnosti (Ferradas, 2009), a ne stvaranju fah-idiota. Takođe, književnost prenosi znanja iz raznih oblasti, pa pruža izuzetne mogućnosti kroskurikularnog povezivanja (Sage, 1987, str. 9).

5. ESTETSKA VREDNOST: Ne treba smetnuti s uma ni činjenicu da je čitanje književnih tekstova jednostavno prijatno i da donosi uživanje, potpuno nevezano za bilo koji teleološki cilj koji im mi pripisujemo (Sage, 1987, str. 40).

Iako je glavni razlog male zastupljenosti književnosti u nastavi to što većina teoretičara jednostavno uopšte ne progovara o njoj a ne što joj se otvoreno protivi, bilo je i autora koji su izričito protiv upotrebe književnosti u nastavi stranog jezika. Ovo su njihovi razlozi:

1. LINGVISTIČKI ARGUMENT: Jezički je previše složena (McKay, 1982, str. 529). Pored toga, mnoga književna dela odstupaju od standardnog jezika, što može biti štetno za proces učenja jezika (Khatib, Rezaei & Derakhshan, 2011, str. 203–204).

2. KULTURNI ARGUMENT: Kulturni kontekst je previše specifičan (Ferradas, 2009, str. 27) i književnost može biti nepristupačna jer odražava nepoznate kulturne perspektive (McKay, 1982, str. 529). Uz to, može biti subverzivna (Ferradas, 2009, str. 27).

3. PRAGMATIČNI ARGUMENT: Književni tekstovi nemaju nikakvu praktičnu upotrebnu vrednost (Ferradas, 2009, str. 27). Nastavni trendovi idu u pravcu sociolingvističke upotrebe i komunikativne kompetencije, gde književnost nema ništa naročito da traži (Sage, 1987, str. 7), a ona s druge strane ni na koji način ne doprinosi uskostručnoj specijalizaciji učenika (McKay, 1982, str. 529).

4. STRAH NASTAVNIKA: Nastavnici nisu dovoljno obučeni za upotrebu književnih sadržaja i plaše se da ih koriste (Sage, 1987, str. 7).

Kao što se može uočiti, većina ovih argumenata protiv upotrebe književnosti zapravo su argumenti protiv upotrebe neadekvatno odabranih književnih materijala, a ne protiv same

književnosti. S druge strane, poslednji argument je nešto o čemu je potrebno ozbiljnije razmisliti.

Pored teorijskih stavova, tragale smo i za konkretnim eksperimentalnim istraživanjima o delotvornosti primene književnosti u nastavi jezika. Istraživanje objavljeno u časopisu *Journal of Language and Linguistic Studies* 2005. godine ističe relevantnost književnosti za ovladavanje osnovnim jezičkim veštinama i jezičkim oblastima, naglašavajući važnost pravilnog odabira tekstova za efektivnost nastave stranog jezika (Hismanoglu, 2005). U *ad hoc* istraživanjima iz 2014. učenici kojima je gradivo prezentovano pomoću literarnih sadržaja pokazali su znatno viši stepen napretka u oblasti jezičkih veština u odnosu na kontrolnu grupu (Nasirahmadi, Madarsara & Aghdam, 2014; ĩnal & Cakir, 2014). Projekat *BritLit*, započet u Portugaliji 2002. godine, pokazao je toliko dobre rezultate da je ubrzo počeo da se implementira i u drugim zemljama (Španiji, Italiji, Mađarskoj, Rumuniji, Češkoj itd.), a materijale nastale u njemu koriste stotine hiljada nastavnika jezika širom sveta (*BritLit: Using Literature in EFL Classrooms*, 2009). Publikacije i istraživanja u Srbiji takođe ističu potencijal i značaj književnih tekstova u nastavi jezika (Prica-Soretić, 1983; Đolić, 1993; Dimitrijević, 2003; Jovanović, 2008).

ISTRAŽIVANJE

Na osnovu svega ovoga, a i na osnovu ličnog iskustva u nastavi književnosti, zaključile smo da književnost ima upotrebnu vrednost i da može biti delotvorna u postizanju obrazovnih ciljeva, te ima smisla raditi na uključivanju književnosti u nastavu. Stoga smo odlučile da osmislimo i akreditujemo program obuke za nastavnike jezika u kome ćemo im pružiti praktične smernice i savete o mogućnostima i koristima upotrebe književnosti u nastavi stranog, u ovom slučaju konkretno – engleskog jezika.

Program koji je akreditovan kao zvanični program stručnog usavršavanja zaposlenih u obrazovanju pri Zavodu za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja Republike Srbije nosi naziv „Upotreba književnih sadržaja u nastavi engleskog jezika“, a namenjen je unapređivanju kompetencija za uže stručnu oblast nastavnika engleskog jezika u osnovnim i srednjim školama – konkretno, razvoju njihovih funkcionalnih znanja, veština i stavova potrebnih za obogaćivanje nastave književnim sadržajima.

Opšti cilj programa je osposobljavanje nastavnika za izbor i upotrebu književnih tekstova u cilju razvijanja jezičkih kompetencija i performansi učenika.

Specifični ciljevi programa su:

- Upoznavanje nastavnika s vrstama književnih tekstova koje se mogu koristiti u nastavi i s mogućnostima njihove kreativne primene u nastavnom procesu;

- Osposobljavanje za izbor književnih tekstova, kreiranje didaktičko-metodičkog materijala i organizaciju nastavnih aktivnosti;

- Upoznavanje nastavnika s mogućnostima upotrebe literarnih sadržaja u obrađivanju gramatičkih i leksičkih nastavnih jedinica, te za usavršavanje jezičkih veština čitanja i razumevanja teksta, pisanja, usmenog izražavanja i slušanja.

Očekivani ishodi obuke su sledeći:

- Po završetku obuke, nastavnici su osposobljeni za upotrebu književnih sadržaja u izlaganju gradiva i proveru znanja iz oblasti gramatike i vokabulara, kao i u razvijanju i uvežbavanju reproduktivnih, receptivnih i produktivnih jezičkih veština.

- Osposobljeni su da odaberu adekvatne književne tekstove za optimalno prezentovanje nastavnih tema.

- Umeju da pripreme tekst za rad s učenicima, osmisle nastavne aktivnosti, i jasno i efektivno izlože pripremljeni materijal.

Takođe smo naročito vodile računa o tome da osmislimo jedan paket materijala koji pokriva sve oblasti i veštine na svim nivoima učenja jezika i koji je potpuno spreman za primenu u pedagoškoj praksi. Deo materijala je predstavljen na obuci, a ostatak je dat nastavnicima na kraju obuke.

Efekti primene znanja stečenih na obuci kojima smo težile su sledeći:

- Uvođenjem književnih sadržaja u nastavu jezika učenici efikasnije usvajaju nastavne jedinice predviđene planom i programom.

- Učenici razvijaju sposobnost da razumeju autentične književne tekstove prilagođene njihovom uzrastu i nivou znanja, učestvuju u raznovrsnim aktivnostima i time razvijaju i uvežbavaju jezičke kompetencije i performanse.

- Optimalan odabir literarnih sadržaja učenicima omogućava osnaživanje znanja iz engleskog jezika.

Kroz praktične aktivnosti i primere Program nastavnicima predstavlja u kojim se sve oblastima nastave jezika i na koji način može primeniti književnost, te se tako najpre fokusira na upotrebu književnih sadržaja u usvajanju gramatičkih jedinica i na učenje leksike kroz književnost. Posle ovih ključnih jezičkih oblasti, prelazi se na jezičke veštine i obrađuju se mogućnosti primene književnih sadržaja u razvijanju receptivnih jezičkih veština (slušanja i čitanja), a potom i produktivnih veština (pisanja i govora). Posebnu pažnju posvetile smo onome što svi teoretičari ističu kao izuzetno značajno, a to su kriterijumi za izbor književnog teksta.

Prilikom izbora književnog teksta treba spojiti jezičke i opšteljudske vrednosti: on s jedne strane treba da ispuni svoju didaktičku funkciju, ali se ne sme izgubiti iz vida da pre svega treba da probudi interesovanje učenika za sam tekst, čime se upravo ostvaruju ciljevi komunikativne metode – služenje jezikom radi komunikacije i neposredno iskustvo i upotreba jezika (približavanje realnoj jezičkoj situaciji). Kada je reč o kriterijumima odabira tekstova, možemo ih podeliti u četiri kategorije:

- JEZIČKI KRITERIJUM: pristupačnost teksta učeniku – u tekstu ne sme da bude previše nepoznatih reči i teških jezičkih konstrukcija koji bi ometali povezivanje učenika s tekstom.

- PSIHOLOŠKI KRITERIJUM: tekst treba da bude zanimljiv, da motiviše učenike da ga pročitaju i da u njima budi zadovoljstvo.

- METODOLOŠKI KRITERIJUM: tekst treba da bude podesean za obradu određenih jezičkih struktura i/ili veština i podsticajan za konverzaciju.

- KNJIŽEVNI KRITERIJUM: tekstovi, bili savremeni ili klasični, bili delo poznatih ili manje poznatih autora, treba da imaju i književne kvalitete. Takođe, osim umetničke proze u užem smislu treba uzeti u obzir i dela iz oblasti esejistike, putopisne, dnevničke, biografske literature. Po potrebi tekst se može prilagoditi nivou znanja učenika (skratiti ili pojednostaviti) (Jovanović, 2008, str. 51–56).

Uz ovo, veoma je važno pronaći balans između onoga što bismo kolokvijalno mogli nazvati „diznifikacijom“ književnosti, to jest između trivializacije tekstova u cilju spuštanja afektivne barijere kod učenika koji inače nisu zainteresovani za književnost, i omogućavanja istinskog kontakta s tekstom koji može biti izuzetno podsticajan i ispunjavajući za učenike (a koji se preteranom „diznifikacijom“ onemogućava).

Takođe, od najvećeg je značaja činjenica da uspešnost primene književnih (kao i svih drugih tipova) sadržaja u nastavi zavisi od aktivnosti koje se uz njih koriste, odnosno od osmišljavanja načina njihove primene. Aktivnosti koje smo osmislile pokazale su da nije teško spojiti klasične aktivnosti koje se koriste u komunikativnom pristupu (kao što su *role-play* – igranje uloga, intervju, razmena mišljenja, neformalni razgovor, grupni rad) sa književnim predlošcima.

Evo i nekih primera. Jedan od tekstova predloženih za niže razrede osnovne škole jeste slikovnica Erika Karla *The Very Hungry Caterpillar*. Ova slikovnica je izuzetno pogodna za učenje i/ili obnavljanje brojeva, dana u nedelji, leksike vezane za hranu i biološki ciklus razvoja leptira, a uz to je izuzetno popularna na engleskom govornom području tako da deci približava i kulturu anglofonih zemalja. Nastavnicima smo predstavili veliki broj praktično primenljivih aktivnosti, od pravljenja gusenice od različitih materijala, preko

konvencionalnijih diktata i drilova, do osmosmerki, slagalica, igre bingo, kreativnih testova za proveru znanja, rešavanja lavirinta, itd.

Za srednju školu je, recimo, jedno od odabranih dela *Romeo i Julija*. Ovo se delo obrađuje i na časovima maternjeg jezika, te se njegovom upotrebom na času stranog jezika ostvaruje horizontalna kurikularna povezanost. Tu smo, na primer, za uvodni deo časa osmislile kviz o *Romeu i Juliji*, posle koga se prelazi na aktivnosti usredsređene na likove. Jezički fokus je usvajanje leksike vezane za opisivanje ličnog izgleda i ličnih osobina, a on je predstavljen kroz aktivnost igranja uloga koju smo nazvale „Romeo i Julija na psihijatrijskom kauču“. Polovina učenika su psihijatri, a druga polovina dobija ulogu različitih likova, ispoveda se svom psihijatru i govori mu o svojim problemima i odnosima s bližnjima (tu se radi na produktivnoj veštini govora). Posle toga, psihijatar na posebno pripremljenom obrascu koji izgleda kao lekarski izveštaj piše svoju anamnezu, a likovi pišu dnevnik (vežbanje veštine pisanje u kontekstualizovanoj situaciji). Druge opcije su: TV debata posle tragedije na kojoj psihijatri govore o svojim pacijentima; dizajniranje naslovne strane magazina *Hello!* dan posle tragedije; premeštanje *Romea i Julije* u današnje vreme; pretvaranje delova teksta u SMS poruke, itd.

Nastavnicima smo dali veliki broj ovakvih potpuno osmišljenih aktivnosti sa svim potrebnim materijalima koji prate tekstove namenjene svim nivoima učenja jezika. Cilj nam je bio da s jedne strane ponudimo gotove aktivnosti koje će se samo primeniti na času, a s druge da ove aktivnosti nastavnicima posluže kao primer i inspiracija za osmišljavanje sopstvenih originalnih materijala i kreativnih nastavnih planova.

ISKUSTVA

Osvrnimo se sada na stavove, reakcije i utiske polaznika seminara, s kojima smo razgovarale pre početka obuke i po njenom okončanju. Pre kursa je većina nastavnika rekla da su deca nezainterosovana za književnost, da im je ona dosadna i da je nerelevantna, ali da sami književnost smatraju značajnom u jednom životnom smislu i da žele da se informišu i nauče nešto novo o mogućnostima njene upotrebe.

Posle seminara se mišljenje nastavnika o neadekvatnosti književnosti za realni savremeni nastavni proces promenilo. Rekli su da misle da će ovakve aktivnosti biti zanimljive učenicima, da su primenljive i da nisu bili svesni mogućnosti koje književni sadržaji pružaju.

Sa učesnicima obuke ostale smo u kontaktu i na kraju školske godine ih zamolile da nam pošalju svoja iskustva s primenom programa u praksi. Njihove povratne informacije su premašile naša očekivanja. Nastavnici su primenjivali tekstove prilagođene uzrastu i interesovanjima učenika, uključivali ih u projektnu nastavu, organizovali ugledne časove u

kojima su ostvarili povezivanje s drugim predmetima i kolegama i, opšte uzev, obogatili svoju nastavu na najpozitivniji način i na „obostrano zadovoljstvo, i svoje i učenika“.

Evo nekih iskustava i zapažanja:

„U okviru protekle školske godine, i to tokom maja sam bila u prilici da primenim mnogo toga što sam saznala i usvojila na obuci. I to na obostrano zadovoljstvo, i svoje i svojih učenika. U pitanju je prvi razred.

Naime, u okviru programa je zamišljeno da učenici ovladaju osnovnim veštinama uz pomoć kojih će moći da izraze osnovna osećanja i potrebe, kao i neka stanja, pa i da pitaju za iste. Sve to je bilo upakovano u divnu basnu o prijateljstvu i niz kraćih priča prilagođenih znanju i uzrastu.

Vežano za to smo mogli da ih odgledamo, odglumimo, uradimo niz zanimljivih vežbanja provere razumevanja, kao i da kreiramo svoje priče u grupama kroz praktičnu izradu likova – životinja od kombinovanih materijala, kojima smo potom udahnuili život.“

– Jelena Topalović Davidović, nastavnik engleskog jezika,

OŠ Gavriilo Princip, Beograd (Zemun).

„U petom razredu, održala čas na temu ekranizacije knjiga o Hariju Poteru, kao završni čas projektne nastave koja je započeta sa Sajmom knjiga. Naime, jedna od knjiga pomenutih u anketi koju su vršili učenici na Sajmu (na engleskom jeziku) bila je i 'Hari Potter', pa sam to iskoristila da se nadovežem časom koji je započet trejlerom, napravila kviz u PPT-u... Čas je bio uspešan, deca dovoljno motivisana (u pitanju je slabije odeljenje), i nakon toga sam dobila povratne informacije da su određena deca gledala filmove iz ciklusa koja do tada nisu pročitala knjige o Hariju Poteru.

U trećem razredu održala ugledni čas na temu "The very hungry caterpillar", deca i kolege su bili oduševljeni. Odgledali priču na TV-u, zatim podelila nepoznate reči, odradili analizu preko rečenica sa dopunom na hameru (slično kao u ponuđenom materijalu sa kursa), takođe na fleš karticama uradili i životni ciklus leptira (korelacija sa Svetom oko nas), napravili jednu verziju gusenice (iz materijala). U dva (od tri odeljenja) nedostajalo je desetak minuta (na 45 min.) da se gusenica završi, ali su uskočile učiteljice i drage volje dovele gusenicu do kraja na svom času (moglo je, dakle, i da se spoji sa časom likovnog), pa smo je izložili na idućem času. Od tada učiteljice i ja imamo mnogo više ideja za dalju i kreativniju saradnju.“

– Danijela Andrejić, nastavnik engleskog jezika,

OŠ Vlada Aksentijević, Beograd (Palilula).

ZAKLJUČAK

Na kraju bismo mogli reći da se poslednjih godina situacija, kako se čini, menja – bar na mikro planu. O tome svedoči i naš program obuke, kao i pojedini projekti koji se realizuju na globalnom nivou (*BritLit*, na primer, koji je započeo u Portugaliji a sada se proširio na više kontinenata). Posle ovako dobrih iskustava s obukom nastavnika, odlučile smo da ovaj pristup uključimo i u postdiplomsku obuku mladih nastavnika jezika. Stoga na master studijama Fakulteta za strane jezike Alfa BK univerziteta studenti koji planiraju da se bave nastavničkim pozivom ili već predaju u osnovnim i srednjim školama izrađuju veoma zanimljive master teze o metodičkom potencijalu književnih tekstova. Neke od tema kojima su se bavili su: „Postmoderna anglofona književnost za decu i njen didaktički potencijal“, „Književni tekst u nastavi engleskog jezika na primeru *Alise u zemlji čuda*“, „Upotreba novih medija u nastavi književnosti na primeru *Čiča Tomine kolibe*“, „Rodna perspektiva u akademskoj recepciji romana *Hari Potter*: mogućnosti primene u nastavi“, „Angloamerička recepcija Meše Selimovića i primena u nastavi (srpskog i engleskog jezika i književnosti)“, „Čudnovato u delima E. A. Poa: metodološka perspektiva“, „*Robinson Kruso*: postkolonijalna i feministička kritika kao noviji pristup nastavi“, itd. U ovim radovima studenti, pored teorijske obrade datih tema, stvaraju i svojevrsnu banku autentičnih i originalnih aktivnosti spremnih za praktičnu primenu u nastavi, te je naša sledeća ideja objedinjavanje ovih aktivnosti u jedan vodič, odnosno radnu svesku, namenjenu nastavnicima. Ideja je mnogo, oblast je široka i vredna daljeg proučavanja i istraživanja i verujemo da je dragoceno uložiti trud u osmišljavanje nastavnog procesa koji će, osim svog uskostručnog elementa, angažovati učenike, posmatrati ih kao celovite i svestrane ličnosti i ponuditi im sadržaje za koje možda inače ne bi ni bili svesni da im se mogu dopasti.

LITERATURA

- BritLit: Using Literature in EFL Classrooms*. (2009). London: British Council.
- Collie, J. & Slater, S. (1987). *Literature in the Language Classroom*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dimitrijević, N. (ur.). (2003). *Poetry with Pleasure*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Đolić, S. (1993). *Književni tekst u učenju i nastavi stranih jezika*. Beograd: Univerzitet umetnosti u Beogradu.
- Ferradas, C. (2009). Enjoying Literature with Teens and Young Adults in the English Language Classroom. In *BritLit: Using Literature in EFL Classrooms* (27-31). London: British Council.

- Ghosn, I. (2002). Four good reasons to use literature in primary school ELT. *ELT Journal*, 56 (2), 172-179.
- Hişmanoglu, M. (2005). Teaching English Through Literature. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 1 (1), 53-66.
- İnal, H. & Cakir, A. (2014). Story-based Vocabulary Teaching. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 98, 675-679.
- Jovanović, S. (2008). *Književnost i reč u jeziku*. Beograd: Univerzitet Braća Karić.
- Keshavarzi, A. (2012). Use of literature in teaching English. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 46, 554-559.
- Khatib, M., Rezaei, S. & Derakhshan, A. (2011). Literature in EFL/ESL Classroom. *English Language Teaching*, 4 (1), 201-208.
- Koutsompou, V. I. (2015). The Use of Literature in the Language Classroom: Methods and Aims. *International Journal of Information and Education Technology*, 5 (1), 74-79.
- McKay, S. (1982). Literature in the ESL Classroom. *TESOL Quarterly*, 16 (4), 529-536.
- Nasirahmadi, A., Madarsara F. A. & Aghdam, H. R. (2014). Cultural Issues and Teaching Literature for Language Learning. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 98, 1325- 1330.
- Prica-Soretić, M. (1983). *Kognitivne sposobnosti i čitanje na negleskom kao stranom jeziku*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja i Prosveta.
- Rabrenović, T. (n.d.) Razvoj interkulturene kompetencije u nastavi stranih jezika. *Društvo mladih lingvista*. Dostupno na: <http://www.dml.rs/index.php/lat/tekstovi-lat/metodika-nastave-lat>.
- Raičević, V. i Vlajković Bojić, V. (2017). *Podsetnik za nastavnike stranih jezika*. Beograd: Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja. Dostupno na: <https://zuov.gov.rs/wp-content/uploads/2019/09/Podsetnik-za-nastavnike-stranih-jezika-2.pdf>.
- Sage, H. (1987). *Incorporating Literature in ESL Instruction*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

ARTEA D. PANAJOTOVIĆ, TIJANA V. PAREZANOVIĆ, MAJA M. ČUK

THE USE OF LITERARY CONTENTS IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING

Summary: Relying on the communicative approach to foreign language teaching, this paper investigates the connection between literature and teaching methodology and points at the possible benefits of literature for foreign language learning, as well as for the development of students' cultural competences and the expansion of their general outlook on life. Arguments for the use of literature in foreign language teaching can be classified into five categories: Through the correct use of literary texts, students improve their language skills and competences (linguistic argument), while literary contents motivate the exchange of opinions and discussion, encouraging true communication (methodological argument). Literary texts also enable overcoming cultural barriers through familiarizing students with the culture of the language they learn (cultural argument), have an educational value in the broadest sense (personal development argument) and bring enjoyment (aesthetic argument). We have designed "The Use of Literary Contents in English Language Teaching" teacher training program at the Serbian Institute for the Improvement of Education on the basis of our methodological research and teaching experience. At the seminar, areas of language and ways in which literature can be incorporated in ELT are presented to primary and secondary school English language teachers, with special emphasis on practical examples, criteria for selecting texts, and accompanying activities. The activities we have designed show that it is not difficult to combine classic activities used in the communicative approach (e.g. role-play, interview, exchange of opinions, informal conversation, group work) with literary contents. At the end of the paper, we present the feedback from the participants of the seminar who have successfully incorporated our materials in their English classes, and point at the possible directions for the further development of this project.

Keywords: applied literature, teaching methodology, ELT, communicative approach.

Datum prijema: 02.09.2022.

Datum ispravki: /

Datum odobrenja: 28.09.2022.